

U některých východních národů je ten zvyk, že tu člověk, jenž má veliký žal a pláče, kolébá se ze strany na stranu. Na tuhle věc vzpomenu si pravidelně, kdykoli — teď ovšem vždy po dlouhé době až — spatřím z dálky chůzi Viktora Dyka. Je v ní jakýsi nepatrný náznak onoho smutečního kolébání z Východu. Aspoň se mi to zdá. A zdá se mi to patrně, poněvadž osobnost Viktora Dyka připadá mi často a v nejednom směru jako neustálý pláč — pláč nad národem. Ovšem. Viktor Dyk pláče úsměvem. Věčným, neměnným úsměvem, jemuž jen oči za ním dodávají různý smysl. Ale tyto oči za tímto úsměvem dovedou býti ukrutně vyčítavé. Zakusil jsem to. Hledím přece příliš jinak než on na mnohé věci. Viktor Dyk byl to myslím, který mne nazval c. k. anarchistou. To bylo ovšem ve šťastnějších dobách, kdy v českých zemích bylo zvykem a bylo hlavně dovoleno mluvit od srdce.

Teď jsme oba počítáni k vlastencům, k radikálům a pokrokářům. Neboť máme sice u nás spoustu stran a strániček, ale ve skutečnosti politická kritéria jsou u nás nečetná a takměř primitivně jednoduchá. Jako politické myšlenky. Také jsou lidé teď nuceni vyhledávati spíše to, co je spojuje, než co je rozlišuje. Ale z oněch lepších časů víme, my dva, že jest mezi námi propast, a že dožijeme-li se ještě jednou doby šťastnější pro národ i pro sebe, budeme bezpochyby protivníky. Místo Viktora Dyka je napravo, a já bych přece jen nejraději zastavil se až někde na nejkrajnější levici, kdyby existovala více než na papíře anebo kdybych já aspoň měl to, o čem jsem snil ve svém mládí: mravní sílu a — dobrý žaludek apoštola.

Nicméně velmi různé názory, které vidím a tuším mezi sebou a Viktorem Dykem, nemohou mi zabrániti, abych neviděl ještě něco mnohem důležitějšího. A počal jsem tuto kapitolu tak, jak jsem ji počal, a nikoli jinak, abych to mohl konstatovati. Setkal jsem se v životě s mnoha českými

lidmi, ale poznal jsem mezi nimi jen zcela nepatrňoučký počet těch, kteří jsou tak cele srostlí se svým národem, že vše, co se s ním děje, cítí na vlastním těle a nemohou jinak. Viktor Dyk jest jedním z nich. Až do kořání své bytosti je postížen touto krásnou kletbou. A mně se zdá, že to jest to nejkrásnější, co můžeme říci o svém člověku. Byli bychom nebetyčný národ, kdybychom to mohli říci o každém českém spisovateli aspoň. 5

Mohu takto mluvit o Viktoru Dykovi přesto, že jest považován za mého přítele, poněvadž nejedná se mi o Viktora Dyka, nýbrž o něco zcela jiného. A pravím to o něm přesto, že Viktor Dyk patří k českým spisovatelům, na něž se pořádají periodické štvance, poněvadž si myslím, že řádnému člověku nezáleží dnes již docela nic na úsudku panstva, které u nás uděluje uznání a vynáší ortely a k oživení své blednoucí augurské vznešenosti tvoří komploty. 10 15

Neběží mi o Viktora Dyka. Běží mi o poměr spisovatelův k politice, lépe řečeno: k politikům. A počal jsem Viktorem Dykem, poněvadž jeho osobnost považuji za dobré východisko pro svou úvahu. 20

Viktor Dyk je spisovatel silného a samostatného politického cítění. To je přirozený důsledek jeho poměru k národu, o němž jsem mluvil. Kdo tak cítí s národem jako Viktor Dyk, musí cítiti i politicky, musí cítiti s národem do detailů i jeho politické radosti a žaly. Ovšem, ne každý má odvalu přiznati se k tomu, zejména včas k tomu se přiznati. Jsou delikátní spisovatelé, kteří se straní hluku. Není to vždycky zdravé. Ale jsou i zbabělí spisovatelé, většina dokonce je zbabělá. Těch nenávidím, zejména mají-li dravé péro, které kouše a bije — literárního protivníka, ale nic více. Viktor Dyk nebyl zbabělý. Považuje politické cítění a konání za povinnost. Je to ovšem těžká a krutá povinnost, poněvadž ten, kdo jí nekoná mechanicky a bezcitně, trpí při ní, hlavně u nás, jako svobodymilovné zvíře, které si zraněné tlapy rozdírá o studené, kovové mříže. Ale Viktor Dyk a lidé jemu podobní jsou idealisté: svědomí jim nedá mlčeti, když nemlčeti považují za svou povinnost. Jsou také političtí idealisté. 25 30 35

Přesto či právě proto nebude Viktor Dyk považován za velkého politika. Nepronese skvělé a uchvacující řeči, není veliký řečník. Neprovede bezpochyby ani nějakého geniálního politického tahu, nýbrž naopak bude asi v tom, čemu se dnes říká praktická politika, klopýtati stále přes — svůj idealism. Zato však já vím tohle: Kdykoli mne něco politického u nás bolí a já vidím, že to Viktora Dyka také bolí, jsem si naprosto jist, že se nemýlím, že mne to právem bolí. Zde jsme u jisté ryzí hodnoty politického citění a konání spisovatelova.

Bylo to letos na podzim. Kráčeli jsme spolu vzhůru podle Svitavy mezi adamovské lesy. Nebyl den příliš krásný, podzimní panychida nehořela v našich lesích tak jako jindy. Nemluvili jsme spolu mnoho. Snad jsme nebyli jaksi ani spokojeni jeden s druhým. Neshodneme se ani v literárních otázkách. Ale když jsme přicházeli ke Skalnímu sklepu, svítícímu již do šera, shodli jsme se přece v jedné věci: „Politikové nemají rádi spisovatelů. Politikové jim nedůvěřují.“

To je antagonism velmi přirozený. Spisovatel, který jako Viktor Dyk nevyhýbá se politickému působení — jež jest ovšem pravým opakem například politické činnosti K. M. Čapka v Národních listech, případu nepřilíš povznášejícího, o kterém zde vůbec nemluvím, aniž o jemu podobných —, má snad ambice literární, ale nemá de facto ambicí politických. Mluví o politice, poněvadž nemůže nemluvit; jedná v politice tu a tam, poněvadž nemůže nejednat. Ale jde mu především o politické myšlenky a ideály, a nikoli o praktickou politickou moc. Jest krátce řečeno vždy spíše kritik politiky a vztyčovatel politických ideálů než praktický politik. Kdežto praktickému politiku jde vždy, musí jíti o moc, o to, aby přišel k veslu. Dnešní praktická politika je zápas o moc. Je-li vedle toho a často spíše z ptačí perspektivy než zblízka i zápas o politické ideály a myšlenky, není to tak zásluha politiků, jako lidí ostatních. V zápasu o moc nemůže býti politik příliš citlivý ve výběru prostředků; u vesla nemůže býti příliš pamětliv programových slibů. Jeho konání jest výslednicí akcí a reakcí téměř živelných.

Spisovatel se svým politickým idealismem, se svou poměrnou objektivností a přímočarostí může se mu zdát i státi nepohodlným.

Ve Francii, která plodné otázky, umělecké právě tak jako sociální a politické, řeší předem za celý evropský svět (neplodné náboženské a podobné ponechává Němcům), je tenhle rozpor reprezentován přirozeně vybranými typy. Takové exempláře moderních politiků, jako jest Clemenceau a Briand, mají snad již jen a v jiné podobě toliko Spojené státy. Jest ovšem poněkud nudno sledovati onu část politické Francie, jejíž kozelce neustále a bravurně metané řízeny jsou těmito a jim podobnými muži. A vlast Hugova a Zolova byla by na tom velmi zle, kdyby toto byla celá Francie politická. Ale Francie má naštěstí dobře vyhraněnou i druhou stranu politickou (rub? líc? jak si přejete!) a ta jest reprezentována také vybranými exempláři. Anatol France jest například jedním z nich...

Při nedávném jubileu Heřmana Bahra byl i na tomto místě článek o něm. Bahr není veliký, nýbrž toliko milý spisovatel. Jádro jeho významu však nespočívá vůbec v jeho díle básnickém. Rakouským Němcům prokázal ohromnou službu svou činností publicistickou. Nuže, ve zmíněném článku mínil pisatel (kolega Klíma), že Bahrovy názory politické neběře nikdo vážně. Dovoluji si o tom pochybovati.

Bahr jak známo řekl rakouským Němcům mnoho bystrého a ostrého, spravedlivého a svobodného. Ledacos bylo citováno z toho v našich časopisech. Tak jsem tedy sledoval při jeho jubileu mnohé z příležitostných článků o něm ve vážných publikacích a revuích německých. Zejména jsem hledal to, co se týkalo právě jeho publicistického významu a co bylo psáno mladšími rakouskými spisovateli německými. Shledal jsem, že právě tito spisovatelé, dobře s našimi poměry obeznámení, nejen berou velmi vážně jeho politické názory, nýbrž ztotožňují se s jejich jádrem a považují je za nevyhnutelný základ pro lepší život v Rakousku a Bahra za jakéhosi buditele, který první poskytl rakouským Němcům možnost správné orientace.

To jest ovšem jisto, že německý poslanec X nebo Y neběře Bahra vážně, že ten neb onen nacional hledí naň opovržlivě se zaťatými zuby, že páni z Presse nebo z Tagblattu se mu posmívají a vídeňské kavárny dělají na něho
5 vtipy, — ale i v Rakousku jest již ona druhá strana, tvář politická, nevelká dosud, ale pokud běží o Němce, dobře opřená o stejný živel v říši. A spisovateli musí stačiti, uznává-li tato část jeho národa jeho názory; se souhlasem politiků počítati nemůže a nesmí. Tato část národa jest
10 jeho soudcem, a nikdo jiný. Pro ni jen pracuje, poněvadž ona toliko má sluch pro něj, ona má jasný sluch a jasný zrak i v nejhorších zmatcích, ona stejně s ním jest rodu šlechtického. A nakonec ona nese osud národa na svých bedrech. Politikové již pohřbili národy, ale žádný národ
15 nebyl jimi z hrobu vyveden; to dovedli jen spisovatelé národa.

Nepatřím jistě k lidem, kteří mají důvěru a lásku k německé povaze. Tahal bych denně za uši české lidi, kteří snášejí k nám z Německa všechny pitomosti, chodíce jako
20 slepí mimo jeho projevy skutečně kulturní. A byl jsem pokrokovými lidmi nazván dokonce šovinistou, když jsem na tomto místě řekl několik snad drsných, ale pravdivých slov o Roseggerovi — který je stejně prostřední duch jako prostřední spisovatel —, neboť byl k nám zatahován jako
25 novokřesťan, a jeho šulferajnský kousek byl mi vítanou příležitostí ukázat, jak takový autor náboženských traktátů vyhlíží tedy zblízka. Ale to vše mi nebrání, abych viděl, že i v Německu tvoří se kulturní vrstva, složená nejen ze spisovatelů a umělců, ale i z obchodníků a lidí i pro politika
30 zcela střízlivých, která jest syta nejen vojáckého a junkerského pořádku, ale i štvání nacionálního. Tato vrstva, která má dnes svou odnož i v Rakousku, jest již velmi mocná a její řeč velmi zřetelná. Kdožví, jak by byla dopadla savernská aféra, kdyby nebylo tohoto činitele. A mohu
35 opakovati jen, co jsem již jednou řekl na tomto místě: tak, jak se mluví o německých diplomatech a poslancích ve velmi významných revuích a literárních listech německých, tak u nás mluví se o nich nejvýše v lístečku anarchistickém

— a i tu bylo by to často zkonfiskováno. A čteme-li právě v tomto listě tak často názor, že Rakousko buď se vyrovná slušně se svými národy, anebo bude rozneseno svými sousedy, stojí doslovně totéž například v loňské ročence nakladatelství Fischerova, ve článku o Bahrovi; psal to rakouský Němec a neprojevil radosti nad druhou eventualitou. 5

Nepatřím konečně ani k optimistům. Zaboja bych nenabízel Němcům ani nejslušnějším pravici a dýmku míru: nikoli, boj mezi námi nemůže přestat, dokud nenastane vyrovnání sil. O co běží, jest forma boje a především to, aby nešovinstická kulturní vrstva jednoho národa poznávala ducha a dílo téže vrstvy v národě druhém. Také se nedomnívám, že je tak zcela jist takový rychlý vzrůst politicky poctivých a kulturně pevných vrstev v Rakousku, který by zabránil včas politikům dovést nás na okraj oné propasti, za kterou nalézá se veliký rakouský otazník. Nejsem optimista. 10 15

Ale člověk, kterému je milejší sebe těžší a trpčí práce v míru než válečné dobrodružství neznámých konců, musí si říci, že jest na čase, aby hlasy z oné druhé strany, kterou má dnes každý kulturní národ, byly slyšány obecně aspoň tak často jako hlasy oficiálních politiků. Píše-li se tolik o tolika takměř bezvýznamných řečech francouzských ministerských předsedů a jiných pohlavárů francouzské korupce politické, proč nedostáváme slušné výtahy z řečí takového Anatola France například, kterého poslouchají lidé, na nichž závisí budoucnost Francie, a v nichž se mluví o věcech pro nás tisíckrát zajímavějších, než jsou zjištěné a falešné tlachy francouzských parlamentárníků. To jest jen jeden případ, ale dalo by se jich počítati do set. Právě v českých zemích, kde se stále ještě tak hnije, kde je tolik malicherností a taková potřeba svěžejšího vzduchu, víme o každé módní hlouposti, o každé aférce, o každém vtipu a tingltanglu, ale takměř nic o názorech a soudech nejlepších, ale ovšem neoficiálních myslících lidí v cizině. 20 25 30 35

Politikové nám ovšem těchto věcí nedonesou, neboť pocházejí od lidí, jichž oni neberou vážně. Ale naši spisovatelé a externí žurnalisté, kteří jsou v cizině a mají přístup

k nezkaleným pramenům svobodné a kulturní myšlenky nebo kteří zabývají se doma cizími literaturami a hledají, o čem by referovali, co by překládali? Člověk odkázaný toliko na ně řekl by věru, že svět jest jen jedno jediné
5 triviální dění, v němž není ani energie, ani ducha.

Spisovatel politicky myslící a cítící patřívá k onomu druhu spisovatelů, kteří nepovažují se za doživotní obyva-tele věžičky ze sloni, nýbrž za celé občany. Neberou-li politikové jeho mínění vážně, jest jeho hlas zato tmelem
10 oné vrstvy, kterou v národě tvoří nejlepší lidé. Proto měli by mu všeobecně věnovati více pozornosti aspoň lidé, kteří také spisují. Nikoli kvůli němu, nýbrž kvůli svému národu a kvůli utužení oněch mezinárodních pout, jichž politikové nemohou přervati.

15 Jako nekonečná rozbláčená silnice vleče se otázka česko-německého vyrovnání. Snad jediná vláda má přitom na-spěch — ze studu. Ale člověku, jehož politické názory neberou se vážně, je při tom hnusno. Slyší třestění něja-kého pána z Volksratu a cítí náhle, že válečný tanec Křo-
20 vákův byla velmi krásná, velebná, ušlechtilá věc. Evropané jej zašlapali: nebyli to, ale mohli to konečně býti ti, kteří vykonávají rozkazy Volksratu. Slyší také lidský názor prostého spisovatele. Ale ti, kteří naslouchají Volksratu, nepovažují za nic hlas spisovatelův. Rozbláčená silnice
25 táhne se, táhne... Kdyby aspoň člověk mohl si trochu mysliti, že vina jest na obou stranách, že vina jest na dvou národech, kteří stojí proti sobě jako dvě hladové šelmy nad kořistí: který z kterého! Ulevilo by se mu. Bylo by to divadlo krásné jako osud. Ale takhle! Jeden národ je lho-
30 stejný, až k smrti lhostejný, a druhý činil by bezpochyby něco zcela jiného, kdyby jej nebodali, aby řval a oni mohli vybíratí vstupné.

Ale jindy dá se člověk náhle do smíchu. Tady řve kdosi kvůli české škole, kvůli českému divadlu, kvůli českému
35 nápisu na hřbitově, kvůli českému úředníku ve Lhotě — a tam, o kousek dále: Bahr píše předmluvu k Šrámkovým povídkám, které přeložil Němec v Praze a vydá německý nakladatel v Lipsku. A knížka vyjde, jiné české knížky

vyjdou po německu, německé revue píšou o nich pěkně, člověk čte seznamy mladých autorů v různých publikacích, kde česká jména jsou s německými pomíchána, a člověk je ani nezná všechna a brzy nebude vědět, kdo je Čech a kdo je Němec. Pan Strobl z Brna má pěkný talent a je vítán 5 mezi těmito mladými autory; může se tedy státi, že co nejdříve octne se v jedné německé knize vedle autora českého...

Snad tohle dělají všechno mladí židé, kterých je teď plno v české i německé literatuře. Jisto však, že to nejsou první 10 pokusy. A že jsou to spisovatelé, již to považují za samozřejmé.